

NYOMOR

ÍRTA

BRÓDY SÁNDOR

AMTAK Bt, 2025

Cop. AMTAK Bt, 2025

Felelős szerkesztő: Varsányi József

**Kiadó: AMTAK Bt, 2040 Budaörs,
Simmelweis u. 6/B.**

06 20 218 6762 amtakbt@gmail.com

www.amtak.hu

**Látogasson el webáruházunkba, és
böngésszen!**

ISBN 978-615-7002-50-0

Készült: AMTAK Bt, Budaörs

Tartalom

NYOMOR	1
I. Mefisztó barátom.....	6
I.....	8
II.....	12
III.....	17
IV.....	23
V.....	31
VI.....	36
VII.....	42
VII.....	50
II. Egy tragédia.....	61
III. Két vén cseléd.....	79
I.....	79
II.....	85
III.....	90
IV. Taragovics Tógyerék.....	105
II.....	110
III.....	119
V. Mosóné lányai.....	123
I.....	123
II.....	127
III.....	146

VI. Comtesse Sapho.	148
I.	148
II.	159
III.	164

Szerző éppen tíz évvel ezelőtt jelentette meg e kis elbeszélés-gyűjteményt, melynek egyes darabjai még régebben készültek. Ez volt első könyve, ami talán kevésbé érdekli a szives olvasót, mint az, hogy a *Nyomor* volt egyszersmind az a munka, amely magyar nyelven először hirdette a naturalizmus tanait. Amint a dolgozatokból látható, csak a tanait és szerző inkább elvben hódolt az akkor friss irányzatnak: a lényegben; hogy mire törekedett, elmondja a régi könyv új kiadása, amely a *Nyomor* több darabját foglalja magában. Érdemes volt-e a nyolczvanháromban igen korlátolt példányszámban kiadott és csakhamar teljesen elfogyott elbeszélés-kötetet megmenteni a könyvesboltoknak: ez nem nagy probléma és szerző hiszi, hogy a cselekedetét nem fogják tőle sürgősen és szigorúan számon kérni. Javarészt érzelmi okok indították ez új kiadás rendezésére: gyengéden tekintvén arra az igen ifjú emberre, aki ha annyira már is volt, mint amilyen most ő, mégis csak szorosan hozzája tartozik.

B. S.

I.

Mefisztó barátom.

– Nézze csak... látott-e már rovargyűjteményt: olyan fajta nagy dobozt, mely apró osztályokkal van ellátva, holott a gombostűre tűzött bogarak néha még vergődnek...

Alattunk a főváros terült el. Homályos, piszokszínű levegő lepte el az ifjú metropólist, mely e perczen csakugyan valami óriási rovardoboznak látszott, melyben a kisebb osztályokat utcák képviselték. Fekete foltok vergődtek, hullámoztak, részint mozdulatlanul állottak benne.

Emberek voltak.

– Nézze, szegény bogarak...

Hátra néztem a beszélőre, ki Buda egy avúlt építményéhez támaszkodva, mélán tekintett le a vén feleség ifjú férjére – a balparti fővárosra.

Egy nagy fekete ember volt. Ugyanaz, ki egész délelőtt mellettem ült az imént félbeszakított bűnügyi tárgyaláson.

Mosolyogtam a sajátságos emberen, ki megszólít, beszél hozzám, anélkül, hogy ismerne. Ha igazat akarok szólani, azt mondom, hogy tetszett

nekem. Őszbe vegyülő kondor hajával olyan különös ellentét csillogó fekete, gyermekiesen tiszta szeme, melylyel komolyan, de barátságosan tekintett reám:

– Kegyetlen, ostoba gyermek ez az élet... élve szúrja fel a kínok gombostűjére teremtményét, az embert...

Lenn a gyárak kürtői már javában füstölögtek, felhőket alkotva a felhők alatt.

– És azok ama igazi felhők, melyekből a legádázabb vihar fog megszületni... Ott fent a hegyek ormán, lankák láthatárán, üres méltósággal gomolygó égi fellegek, ártatlan párák csak s legfeljebb a föld nedvét, a folyók s tavakat lopták meg színes czafrangjaikért; de eme sárgás füstfellegek: a vergődő munkásnép elpárolgó életerejéből alakultanak!...

A gőzkör ketté szakadt a város felett. Közepén kibukkant a nap s megtörve az erjedt levegőben, leragyogott a paloták bádogg-tetőire.

Az én emberem felém fordulva, kezeivel dühösen intett:

– Állatkínzás, mondom állatkínzás!...

I.

A törvényszék elnöke mély utálat s egészen parlagi gyűlölet kifejezésével tekintett a vádlottra.

Az ügyész gúnyolta, mókázott vele s kínoztta, mint valami részeg kocsis görhes, rossz lovait.

A közönség kedvtelve röhögött az otromba élczeken; egynémely orczán olyasfajta kifejezés volt észrevehető, mely így beszélt: »Ah, az akasztást szeretném már látni...!«

Délután volt s őszi, verőfényes nap. Szélcsap sugarak mászkáltak, ugráltak a díszes tárgyalási terem színezett ornamentjein.

A hatalmas alakú, nagy vörös szakállas vádlott sугáresőben fürdve, valami bösz hitregei istenségnek tűnt fel.

– Ím, a nap gonoszra is süt... sугta fülembe az én borzas szomszédom, ki most a folytatólagos tárgyaláson is híven megmaradt mellettem.

A tárgyalás – rablógyilkossági bűnügyben – közel volt befejezéséhez. – A védő kezdett szólni. Minden szaván meglátszott az erőlködés – magát kitüntetni.

Az én emberem idegesen rázta mellettem kondor fejét:

– Ah, másképp védeném én!

– Mit mondana?

– Mit? Hát legelőször is megkérdéném a tisztelt bíróságtól:

Ki adta önöknek a jogot, uraim, hogy megtorolják a bűnt? Talán az emberiség, a társadalom? De hát ki adta ennek?! Az isten! Na 'iszen, így jól vagyunk: az Úr bűnt teremtett, hogy büntethessen! Ki már most itt a hibás; a ki bűnt hoz létre, vagy maga a születéséről nem tehető bűn anyaga!?

Önök igazságosak s okosaknak hiszik és nevezik önmagukat és mégis a gyermeket okolják, vádolják s büntetik születéseért – nem pedig az apát! Hisz a »zöld« szín nem magától, nem magáért zöld és zöldnek lennie sem könnyebbségére, sem javára nem esik, de zöld ama részecskék miatt, melyek alkotják s emezeknek sem »tetszik« szerfelett ez alkotás, de kénytelenek vele oly okok miatt, melyek benn fekszenek más dolgokban s mely más dolgok ismét más dolgokban s ez az egész circulus vitiosus annak a Bizonyos, jobban mondva Bizonytalannak markában, a kit önök istennek neveznek, ámbátor helyes neve ez: Anyag! Ez lövelte ki magából Socratest és e – gyilkost. Ez szülte s tette olyanná, a milyen... Hát kényszerítsék a bogáncsot: rózsát

teremj! A szúrós, alkalmatlan növény nem hallgat önökre! Kitépik? Terem helyette más. S ha kitépnek egy helyütt százat: ezer terem helyette másutt: – s a bogáncs rózsát sohse fog teremni! Nem, mert a természet ragaszkodik az ő gyermekeihez...

Remek! önök a természettel akarnak kikötni? Nem volna kedvök törvényt ülni a XVI. század szokásaként disznók felett, melyek itt-ott összemarczangolnak egy-egy gyermeket s garázda kutyákat nem volna kedvök »hivatalvesztésre ítélni«?!...

De hát – kérdik drága uraimék – mit tegyenek ez emberrel! Hisz a társadalom felbomlanék a bűnös megbüntetése nélkül! Hanem ki mondja önöknek, hogy erőszakos, mesterséges úton, természetellenesen tartassanak fenn egy ingó, haszontalan épületet, melyet társadalomnak neveznek... Le vele! Legyen anarchia, zűr...!

Nos, tessék a bogáncsot kényszeríteni: teremj rózsát! Vagy tessék kitépni: a kifolyt életnedvből száz más terem.

A természet lesz meggyalázva újra az ember életének kioltásával. Akarják ezt? Megteszik? De hát akkor ki a gyilkos...?

A szónokló szomszéd mind hevesebb lőn s utolsó szavai majdnem oly hangosak voltak mint a védőéi.

Az elnök fürkészőleg nézett szét:

– Csend!

Az én – egy régi Mefisztó-képhez annyira hasonlító – barátom elhallgatott s elpirult.

Kérdőleg fordult felém:

– Nos...?

– Nos, ha a vádlott maga mondja el e védbeszédet, bizony megmenekül az akasztófától; egyszerűen azért, mert bolondnak tartják!

A nem hivatalos szónok mosolygott egy kissé, de újra elpirult:

– Nem mondom, hogy a szavakhoz ragaszkodom...

E pillanatban hirdették ki az ítéletet:

»Kötél általi halál!«

Mefisztó barátom egész testében megremegett s valami kimondhatlanul fájdalmas vonás vonaglott végig arczán...

Mellettünk egy kövér hölgy ült, kinek szemhéjai egy vékony könyvet morzsoltak szét...

Mefisztó úr felém fordult s éles sarkazmussal szónoklá:

– Mi még mindég szeretjük a »limonádét!«

Én meg mintha könyeket láttam volna felcsillanni a gyermekies szemeiben...

II.

Egy napon vaskos levelet kaptam a helyi postával. Felbontva, egy sűrűn teleírott ív hullott ki belőle. Megnéztem az aláírást: hát Hajnács Gáspár – az én Mefisztó barátom neve volt alábiggyesztve.

A kétségkívül hosszú s félig nagyon is okos, de másrészt sült bolond levél így kezdődött:

»Valami szépirodalmi lapban véletlenül egy »borzasztóan« szerelmes versét olvastam. Első látásra némi szimpatia kelt bennem ön iránt: hát sajnálni vagyok kénytelen most, hogy »Kétely« című poémáját olvastam. Szegény barátom: ön kizárólagosan követeli magának hölgye szívét! Mit: nem ismeri a nő fiziológiáját, sem anatómikus összetételét? Ön nem tudja, hogy a nőnek nem lehet egyet szeretnie és lehet százat anélkül, hogy u. n.

szerelmi ereje megcsappannék!? Felteszem, hogy kérdéses versében igaz érzelmeket fejez ki s nem képzelgés az sem, amire ott kilyukad, t. i. hogy megtudna halni, ha Adelgunda vagy Teofánia – hogy is hívják hősnőjét? – igen, – Lukrétia: mást is szeretne! Nos, barátom, akkor csak csináljon jó előre testamentumot; – mert biztos lehet feltevésében: Sidonie – vagy hogy is hívják? – mást is fog szeretni! Hanem üsse kő: mit törődik ön vele; én azt ajánlom: nyugodjék meg a teremtés rendelésében s vigasztalja magát... Nő –: nő! – Az imént keresgélve fiókomban, egy régi verseménytörédékeket találtam meg; hja, én is voltam valaha – gyerek. Az asszonyról szól s önnek nagyon alkalomszerű. Nézze el a rossz rím s méretet és – okuljon belőle!«

A levélhez egy dialog, vagy helyesebben trialog volt csatolva, mely annyira sajátságos, hogy kihagyva a kihagyandókat, itt közlöm:

AZ ASSZONY.

Személyek: Az asszony, a szerető, a férj.

I.

Az asszony, a szerető.

Szerető. Nos, édes angyalom,
A holnap éjfelén,
Kertednek déli részletén;
Titokfüdő édes homályban
Lelket üdítő illatárban...
Én majd korábban ott leszek
És készítem az – *enyhelyet*.

Asszony. (Gondolatokból ébredve.)
Nem... nem lehet...

Szerető. És vajh miért?
Aludni fog a férjrad:
Használhatod álkulcsodat;
Okos asszonyt ki rajta ért,
Vagy ördög volt vagy szinte nő...
Hű szerelem: az itt a fő,
A melynek minden semmiség!
(Félre) – És mindenség a semmiség.

Asszony. Ó Istenem, hogy nincs erőm,
Olvadni véled édesem,
Kinek ha csókját érzem,
Habzik erem és ég velőm...
De visszaránt a becsület.

Szerető. Ez ördögfit ne emlegetsd!
Mely árny ablakban itt kerít;
S a borba ürmöt vegyít
Egy »Semmi« ez, mit emberek
Enszívükbe bevettének
És olyan nagynak képzelik,
Hogy a valónak élveit
Nem engedik be emmián;
Gondolván, hogy hely nem telik. –

Más lesz a baj, (szívére mutat) itt talán,
Csak baktat benn az érületés...

Asszony. Ó égi kéj és szenvedés!
Ha rajtam állna csak,
Ha örült, bódult szívemen
Csak lelke volna hallgatag
S ne zúgná zajjal száz harang:
»Ne tedd... ne tedd... ne tedd!«
Mi ez? A lélekismeret,
Elhalt anyámnak óvó szózata,
Mely megrezzenti lelkemet.
Megrezzentvén,
Felébreszt ím,
Lágyan, halkán, csendesen...
– Könyörülj meg istenem!

Szerető. Ne kívánd tőle – tehetetlen,
De tégy magad szelíd galamb
Ki szörnyű naivul azt hiszed,
Hogy elhagyván vén férjedet:
Ezzel szívébe töröz tüzes vasat
Neki – és egész familiádnak
S az egész nagy világnak!
Ó kedves, együgyű virág,
A ki csak egynek illatoz,
Egy vén kertésznek nyíladoz:
Holott felnyitva néki a világ,
Ó kedves, együgyű virág!
– Ó kincscsel sűrűn megrakott.
S ki kincsét egynek osztogatja el,
Annak, kit jobban másnál nem kegyel
S tán úgy se, mint egy másikat, –
Ó kincscsel sűrűn megrakott!

Ó kedves, együgyű virág:
Hadd üdülöm fel kebleden;
Ó édes, kedves kincsesem:
No, nékem egy szemert sem ád...?!

Asszony. Úgy, úgy, kiabáld túl lelkemet,
Felajzó, kínzó lelkeket!

Szerető. Hiszen a sors – nyilvánvaló –
A virágot nem egynek szülte csak
S ha bája kéjt bár egynek ad:
Nem léssen lénye még fakó!
A dús paza'lja vagyonát:
Kagylóval mernek Oceánt. –
Nos, édesem?...

Asszony. Szegény anyám! Ó óvó kéz...!

Szerető. Mondjátok meg folyó vizének,
Hogy egynek adjon hús italt!
Tiltsátok meg az ég legének:
Üdítőül csak egynek adj!
Ó irigy nép, bátor világ,
»Egyenlőség!« ki ezt kiáltod,
De nyomban rája úgy kívánod:
Csak egynek adja egy magát.
Haha! (gúnyosan nevet.)
Nos édesem... meg végre oszt'
Az édes titkot csak mi ketten
Tudjuk meg és más senki sem...
(Megöleli s megcsókolja.)

Férj. (Belép, meglepetve.)
Nos, Asszonyom?!

Asszony. (Pillanatnyi zavarral.) *A rokonom.*
Kiről beszéltem oly sokat:
Messziről jöve látogat;

Hogy már megyen, úgy sajnálom. –
A férjem! (A szeretőnek férjét bemutatja.)

Szerető. (A férjjel kezét fogva.) Jó uram...! (Az asszonynak
kezet csókolva.) Az ég veled!
Teszem szerencsém röviden!

Férj. Derék... derék!

Szerető. (Menés közben súgva az asszonynak.) No hát?

Az asszony. (Súgva.) *Igen!*

* * *

Eddig tartott a sajátságos poéma. A különös
levél pedig így végződött:

»Még sem olyan bolondok azok az eszkimók...!
Miért? Kérdje meg ön Hajnács Gáspárt
vagy *feleségét*. – Laknak »itt« és »itt.«««

III.

Az Erzsébetváros valamely névtelen kis
utczájában, a levegő-fertőztető aszfaltgép örökös
állomáshelyén, lakott Hajnács Gáspár.

Lehet, hogy azért lakott itt a város keleti végén,
mert az intézet – melyben föld- és természetrajzot
tanított – ép a város nyugati határán, az alsó
Dunasoron vala elhelyezve. – Körülbelül egy
tisztességes mértföldet kellett bejárnia mindennap

vagy négyszer. És így talán azért nem járt téli kabátban a leghidegebb télben sem, nehogy valami nagyon kimelegedjék.

S azért volt-e olyan jó étvágya, mert sokat járkált, vagy azért, mert kevés módja volt az evésben?

Akárhányszor találkoztam véle az utczán, amint kenyérdarabkákat rágicsálva, lassan bandukolva olvasgatott. Egyszer össze is ütköztem vele, úgy hogy nem lehetett többé eltűnnöm; menten elfogott:

– Nos, most ha akar, ha nem: jön hozzám!

Az aszfaltgőzös most is ott füstölt a névtelen utczában. Szinte jól esett bűzös melege a zúzos, dermesztő hidegben.

Mindjárt mellette a sarkon ott fagyoskodott az utca éléstára: a laczikonyhás szatócs.

Gáspár sült kolompért vett tőle:

– Nagyon szeretik a gyermekek...

– Ah, hát gyermekei is vannak?

– Fájdalom: éppen három darab! A házas életnek temérdek árnyoldala mellett a legijesztőbb árnya az: hogy szükségkép gyermekek származnak belőle... Adta fattyjai: az ember oly szívesen tekerné ki a vézna kis nyakaikat... A legnagyobbik fiam már 7